

ЕВОЛЮЦІЯ ШКІЛЬНИХ ОРКЕСТРІВ АЗІЇ ТА АВСТРАЛІЇ

Пахомов Юрій Миколайович,

аспірант кафедри музикознавства та культурології
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
ORCID ID: 0000-0003-3418-8737

У статті розглянуто історико-культурні особливості виникнення та розвитку традиції шкільних духових оркестрів у країнах Азії й Австралії. Цей жанр виконавства має широку популярність і є важливою складовою частиною освітнього процесу. Завдяки вдосконаленню конструкції духових інструментів процес гри на них значно полегшився і до нього стало можливим залучення дітей шкільного віку. Організація навчання на духових інструментах у молодших і середніх школах сприяла підготовці майбутніх оркестрантів. Висвітлено матеріали про виникнення перших складів духових оркестрів Японії – «джинта» (неформальний вуличний оркестр) і «шонен онгакутай» (молодіжний оркестр), які згодом послужили моделями для організації шкільних оркестрів. Ці історичні типи оркестрів існували в кінці XIX століття, а заснування перших шкільних оркестрів “Furitsu Daiichi-Shogyo Band” (місто Токіо) і оркестр середньої школи “Zushi” (місто Камакура) датують 1928 роком. З’ясовано, що найбільшу увагу та зацікавленість до шкільних оркестрів у багатьох країнах Азії та в Австралії зафіксовано у 60-х роках XX століття. У цей період Асоціацією Нового Південного Уельсу проведено I Національний конкурс шкільних оркестрів Австралії (1962 рік), Міністерством освіти Сингапуру започатковано програму навчання шкільних оркестрів (1965 рік), а в Японії кількість учнів у музичній освіті зросла із 20 до 250 тисяч осіб.

Метою дослідження є висвітлення національних особливостей розвитку, визначення каталізаторів і виокремлення перспективних напрямів розвитку оркестрових колективів. У країнах Азії традиції ансамблевого виконавства мають давні витoki, самобутні національні колективи існують і зараз. Цінувальників у їх виступах приваблює те, що музика часто поєднується з танцювальним шоу. Деякі традиції національної інструментальної музики використовуються у фестивалях шкільних оркестрів. Передбачається, що результати статті матимуть корисні знахідки для керівників шкільних духових оркестрів і допоможуть у виборі освітньої траєкторії.

Ключові слова: початкова музична освіта, шкільні оркестри, маршові оркестри, фестивалі.

Pakhomov Yuriy. Evolution of school orchestras in Asia and Australia

The article examines the historical and cultural features of the emergence and development of the tradition of school brass bands in the countries of Asia and Australia. This performance genre is widely popular and is an important component of the educational process. Thanks to the improvement of the design of wind instruments, the process of playing them has become much easier and it has become possible to involve school-age children in it. Therefore, the organization of training on wind instruments in junior and high schools contributed to the training of future orchestra players. Materials on the emergence of the first brass bands in Japan – “jinta” (informal street band) and “shonen ongakutai” (youth band) – which later served as models for the organization of school bands, are highlighted. These historic types of orchestras existed at the end of the 19th century, and the founding of the first school orchestras, the “Furitsu Daiichi-Shogyo Band” in Tokyo and the “Zushi” high school orchestra in Kamakura date back to 1928.

It was found that the greatest attention and interest to school orchestras in many Asian countries and in Australia recorded in the 1960s. During this period, the Association of New South Wales held the 1st National Competition of Australian School Bands (1962), the Ministry of Education of Singapore launched a school band training program (1965), and in Japan the number of students in music education increased from 20 to 250 thousand people.

The purpose of the study is to highlight the national features of development, to identify catalysts and to highlight promising directions for the development of orchestral ensembles. In the countries of Asia, the traditions of ensemble performance have ancient origins, original national collectives exist even now. What attracts fans to their performances is that music is often combined with a dance show. Some traditions of national instrumental music are used in school orchestra festivals. It is assumed that the results of the article will have useful findings for leaders of school brass bands and will help in choosing an educational trajectory.

Key words: elementary music education, school orchestras, marching bands, festivals.

Вступ. З початку XX ст. в багатьох країнах світу почали виникати та розвиватись шкільні духові оркестри. Ця форма колективного музикування активно набирала обертів завдяки налагодженню масового виробництва духових інструментів, тобто цей процес напряду залежав від рівня розвитку промисловості. Пройшло вже більше століття і в наш час шкільні духові оркестри вже впевнено крокують вулицями та мають велику кількість прихильників, адже в багатьох знайомство з музикою починалося саме там.

Під час дослідження виникнення, становлення та розвитку такої форми музичного виконавства, як

шкільні оркестри, цікаво дізнатись, як відбувались подібні процеси в інших країнах. У зв'язку із самобутнім історичним розвитком у різних країнах дитячі оркестри розпочинали свою діяльність у різний час залежно від спрямувань освіти, вимог часу та інтересу до музичної освіти серед учнів. Розвиток цієї традиції є процесом поетапним і поступовим, але його не можна недооцінити. Цей вид діяльності допомагає розвивати не тільки внутрішній світ учня, а й багато корисних навичок – коли музиканти вчаться грати на інструментах, вони насамперед тренують самоконтроль, увагу та пам'ять. До того ж набуті якості зберігаються в довго-

строковій перспективі. Пол Йохан Кларксен із кафедри психології Університету Тромсе (Норвегія) зазначає: «Дослідження показали, що діти, які грають на музичних інструментах, мають переваги в мові, математиці, а також удосконалюють пам'ять <...>» [5].

Участь в оркестрових колективах сприяє соціалізації дітей, розвитку навичок спілкування, допомагає самостверджуватись і працювати в команді. Набуваючи основних виконавських навичок, учні паралельно ознайомлюються зі світовою музичною спадщиною та навчаються виконувати твори різних жанрів. Духові оркестри часто стають «обличчям» закладу, представляють його у шкільних у місцевих урочистих заходах, на фестивалях і чемпіонатах, які, наприклад, у США за популярністю не поступаються футбольним. Звичайно, не всі учні мають обрати цю діяльність майбутньою професією, але існують аматорські оркестри, де можна продовжити займатись улюбленим видом дозвілля.

Матеріали та методи. Завдяки зростанню популярності шкільних оркестрів у всьому світі вони стають невід'ємною частиною сучасної культури багатьох країн. Національні особливості є в кожній країні, а відмінності в організації освітнього процесу часто становлять інтерес для керівників шкільних оркестрів з інших країн. Національні асоціації духових оркестрів проводять міжнародні конференції та курси для керівників і диригентів шкільних оркестрів, що сприяє їхньому подальшому розвитку. Серйозним напрацюванням на тему національних історичних особливостей організації музичного виконавства у шкільних оркестрах є монографія доктора Девіда Г. Хеберта «Духові оркестри та культурна ідентичність у японських школах» (2012 р.). Серед вітчизняних дослідників увагу цьому питанню приділив Л.Ф. Іванов у праці «Деякі питання розвитку духової оркестрової музики в західних країнах» (2022 р.). Брак висвітлення історії, особливостей функціонування та тенденцій розвитку зумовлюють актуальність наукової розвідки із цього питання.

Результати. Удосконалення духових інструментів і їх хроматизація, які відбулися в середині XIX ст., відкрили нові перспективи в розвитку духової музики. За допомогою хроматичних інструментів оркестрові колективи тепер могли виконувати найрізноманітнішу музику. Першими ці вдосконалення оцінили музиканти військових оркестрів, але невдовзі стало очевидно, що на вдосконалених інструментах можуть грати і школярі. І вже з початку XX ст. маємо відомості про виникнення дитячих духових оркестрів у США та Японії.

Однією з найперших в напрямі розвитку музичних здібностей дітей почала працювати Японія. Так, у кінці XIX ст. стало обов'язковим вивчення музичних предметів у молодшій і середній школах. З історії відомо, що до середини 1890-х рр. з'явилися різноманітні виконавські склади цивільних оркестрів, заснованих на моделях європейських військових оркестрів. «Серед цих колективів були «джинта» (неформальний вуличний оркестр) і «шонен онгакутай» (молодіжний оркестр), що згодом вплинули на інструментальний склад японських шкільних оркестрів. Найстаріший молодіжний гурт «Jidou

Ongakutai» («Дитячий гурт») було засновано в 1894 р., вік його учасників був 10–15 років» [3, с. 34].

На початку XX ст. в японських містах по вулицях ходили комерційні оркестри «джинта», які рекламували товари та послуги. У наступному десятилітті власники великих маркетів сприяли розробленню програм для навчання молодіжних оркестрів. Учні забезпечувались безкоштовним навчанням, а згодом їх наймали грати біля магазинів, щоб залучати клієнтів. За словами дослідників, багато відомих класичних, естрадних і джазових музикантів навчалися в таких школах через скрутне фінансове становище в родині. Ці заклади згодом трансформувалися в середні школи з музичною освітою. Першими шкільними оркестрами вважаються Furitsu Daiichi-Shogyo Band (м. Tokyo) і оркестр середньої школи «Zushi» (м. Камакура), які було засновано в 1928 р.

У листопаді 1939 р. було засновано Всеяпонську асоціацію оркестрів (AJBA), яка об'єднала асоціації Tokyo, Osaka та Nagoi для проведення національних конкурсів і заходів, і в цьому ж місяці було проведено перший національний конкурс оркестрів, який було присвячено 2 600-ій річниці із дня народження першого японського імператора. Одна з учасниць згадувала, що навіть в ті роки оркестри із жіночих середніх шкіл вражали своїми виступами в парадах.

Після Другої світової війни шкільні програми дещо змінилися, музичну грамоту та гру на деяких інструментах починали вивчати вже в шість років. Не можна не згадати всесвітньо відомий метод раннього навчання гри на скрипці Шунічі Сузукі (1898–1998 рр.), у якому передбачено навчання із трирічного віку. Він дістав назву «Метод рідної мови» і спирається на високу активізацію слуху в дітей цього віку, коли вони максимально сприймають мову, якою спілкуються батьки. У цьому методі багато уваги приділяється розвитку пам'яті, адже початковий етап проходить без використання нот, у подальшому навчанні також багато уваги приділяється виконанню творів напам'ять.

Розквіт музичної освіти в Японії припав на 1960-ті рр., коли було засновано оркестри «Tokio Kosei Wind Orchestra» (1960 р.), «Tokio Suisogakudan» (1963 р.) та інші. У цей період сильно збільшився запит до громадської музичної освіти. Відомо, що до 1959 р. система музичної освіти Yamaha мала 500 шкіл, 700 учителів і 20 000 учнів, а до 1965 р. система розширилася до 2 800 шкіл із 5 000 вчителів і 250 000 учнів [3, с. 40].

Японія є одним із лідерів з розвитку музичної освіти, що добре видно з кількості шкільних оркестрів і якості їхньої гри. У молодшій школі музика такий же важливий предмет, як математика та мова. У середній школі музика також обов'язковий предмет, але на цьому етапі виділяється вже менше навчальних годин. У старшій школі це вже факультатив за бажанням. Шкільні оркестри відіграють важливу роль в освітньому процесі, адже представляють свої школи з їхнім унікальним характером. Майже на всіх духових інструментах грають дівчата, а є навіть і суто дівочі оркестри. Участь

у японських шкільних оркестрах дівчат зумовлено існуванням жіночих середніх шкіл на початку ХХ ст., де так само організовувалися шкільні оркестри. До складу японських шкільних оркестрів входять усі духові й ударні інструменти, а кількість учасників може сягати 100 осіб.

Рух шкільних оркестрів у Японії є надзвичайно потужним, керується він Усеяпонською асоціацією оркестрів (АЈВА) і має розгалужену систему змагань. «Національний конкурс Усеяпонської асоціації оркестрів є найчисленнішим музичним конкурсом будь-якого виду у світі – у ньому беруть участь 14 000 оркестрів, а це майже 700 000 осіб» [3, с. 23].

Участь у конкурсах дуже мотивує оркестрантів до занять на інструментах, усі прагнуть якнайкраще презентувати рідну школу. Багато дослідників вважають японські шкільні оркестри найбільш вражаючими у світі, адже серед них є один із провідних концертних оркестрів світу – Tokyo Kosei Wind Orchestra (засновано в 1960 р.). «Японські композитори створили унікальні оригінальні музичні твори, у яких поєднуються японські та європейські традиції. Багато із цих творів мають високу якість, але вони не отримали особливої уваги за межами Японії. Визнаними майстрами духової музики є композитори Бін Канеда, Хіросі Хасіна, Тосіо Машіма» [2].

У Сінгапурі вперше навчальна програма для шкільних оркестрів почала діяти в 1965 р., а запровадило її Міністерство освіти. На початку проекту було чотири оркестри в середніх школах і дев'ять у молодшій. Протягом шести років кількість колективів збільшилась до 77 в середніх школах, і 78 в молодшій. Станом на 2000 р. оркестри існують у 14 молодших коледжах, 44 молодших школах і 132 середніх школах, а загальна кількість оркестрантів становить 12 000. Отже, з початку програми шкільні оркестри розвинулись як кількісно, так і якісно. Метою організації шкільних оркестрів було надання можливості бідним верствам населення долучитись до занять музикою, розвинути колективну дисципліну та підняти шкільний дух залученням до урочистих заходів духових оркестрів. З 1990 р. діяльність сінгапурських шкільних оркестрів координується Асоціацією керівників музичних колективів (BDAS), яка опікується питаннями покращення навчальних програм і планів, а також контролем навчання. Учнівські оркестри беруть участь у шкільних і міських урочистостях, проводять публічні концертні виступи. Розвинута у країні і система конкурсів, колективи мають змогу брати участь у місцевих і міжнародних змаганнях. Виконавський рівень сінгапурських шкільних оркестрів постійно зростає, учасників шкільних оркестрів запрошували до участі в показі міжнародних оркестрів під час відкриття Олімпійських ігор 2000 р. в Сіднеї [6].

Для азійських країн звичайним явищем є дівочі духові оркестри. Так, у Сінгапурі, при жіночій методистській школі з 1978 р. існує шкільний концертний оркестр. Колектив налічує майже 60 учасниць, які грають на всіх оркестрових духових і ударних інструментах. Оркестр має високий виконавський рівень, що

підтверджено багатьма нагородами, як-от: I місце на Міжнародному конкурсі оркестрів ХХІ ст. (Малайзія, 2007 р.); II місце на Сінгапурському молодіжному фестивалі – SYF (2011 р.), у 2021 та 2023 рр. отримали сертифікат за досягнення. Із творчими поїздками колектив відвідував Тайланд і Малайзію [1].

Духова музика Китаю розвивалась із моменту заснування першого духового оркестру, приблизно на початку ХХ ст. На жаль, інформації про розвиток духових оркестрів у Китаї зараз мало, але, згідно з відкритими джерелами, приблизно із 2000-х рр. у країні спостерігається стрімкий розвиток оркестрових колективів та індивідуальної майстерності виконавців. Шкільні оркестри є продовженням традиції перших китайських духових оркестрів і важливою частиною сучасної музичної культури.

У 2001 р. у Гонконзі Вонг Пак Шен заснував асоціацію духових оркестрів, яка об'єднала захоплених спільною справою музикантів. Своєю діяльністю асоціація допомагала школам організовувати та навчати маршеві оркестри. Родзинкою міста є Гонконгський молодіжний маршовий оркестр (HKYMB) “Blue Sky Band”, що складається з найбільш підготовлених виконавців на духових і ударних інструментах. Колектив почав свою діяльність на початку 2000-х рр., але стрімко розвивався та досягнув високого виконавського рівня, запрошувався на численні виступи в парадах, конкурсах і фестивалях: 2006 р. – Усесвітній конкурс “Marching Performance Orchestra” (м. Ченжу, Південна Корея), посів II місце; 2007 р. – участь у постановці “Super Marching 2007” (м. Окінава, Японія); 2010 р. – I Міжнародний конкурс маршових оркестрів Тайланда (м. Бангкок); 2012 р. – Конкурс маршових оркестрів «Кубок Азії 2012» (м. Тайбей), II місце; 2013 р. – Чемпіонат світу маршових шоу-оркестрів (м. Чіба, Японія), II місце; 2015 р. – Menton Lemon Festival (м. Ментон, Франція); 2017 р. – участь у постановці “Super Marching 2017” (м. Окінава, Японія); 2019 р. – Міжнародний музичний фестиваль (м. Гуанчжоу, КНР) [4].

Навчання гри на духових інструментах – поширене явище у школах Австралії. Виконавський рівень музикантів і оркестрів залежить від ставлення до навчання – учні можуть навчатись для власного розвитку або ж брати участь у фестивалях. Навчання гри на інструментах проходять до та після уроків, а загальні репетиції включено в загальний розклад школи. Перелік інструментів досить широкий і включає дерев'яні та мідні духові інструменти, перкусію та бас-гітару. Курс навчання розділено на три етапи – на початковому учні опановують техніку звуковилучення, освоюють нотну грамоту та навчаються доглядати за інструментом, мають перші колективні виступи. На другому етапі учні вже грають в оркестрі початківців, розширюють свої знання та покращують виконавські навички, вчать виконувати класичну та сучасну музику, саундтреки та джаз, щоб доєднатися до складу оркестру середньої школи. В оркестрі середньої школи учні мають прогресувати та готуватись до вимог старшої школи, окрім участі в оркестрі, додатково створюються

ансамблі згідно з інтересами учнів – від свінгового бігбенду до гуртів R'n'B.

Відомо, що фестиваль шкільних бендів і оркестрів в Австралії почали проводити в 1962 р., започатковано його було в Новому Південному Уельсі. У першому заході взяло участь вісім колективів, обов'язковою умовою фестивалю було маршування, а організатором виступила Асоціація оркестрів Нового Південного Уельсу. У 1964 р. фестиваль перейняв Вейверлі Бонді Біч Бенд (нині Бонді Брасс), під керівництвом Кліффа Гудчілда. Під його керівництвом фестиваль виріс і став найбільшою музичною подією такого роду в Австралії [7]. Із 2009 р. до виступів у фестивалі додаються струнні ансамблі та додаткові оркестрові заходи. У 2019 р. було вирішено змінити Фестиваль шкільних оркестрів (SBF) на Австралійський фестиваль шкільних бендів і оркестрів (ASBOF). У фестивалі можуть взяти участь колективи різних виконавських рівнів, колективи, що ведуть концертну діяльність, поділяються за рівнями майстерності: золотий, срібний і бронзовий. Із 2015 р. для духових оркестрів, а із 2018 р. для струнних ансамблів і оркестрів обов'язковим є виконання твору австралійського композитора чи аранжувальника. Кожного року фестиваль присвячується видатному композитору або музиканту, який зробив внесок у розвиток оркестрів, інструментальної чи музичної освіти в Австралії. В останні роки у фестивалі брали участь шкільні колективи з різних регіонів Австралії, Нової Зеландії, Великої Британії, Сінгапуру та Китаю. Учасники оркестру «Бонді Брасс», які є волонтерами на фестивалі, зазначають, що він є важливим для підтримки високого виконавського рівня музикування у школах.

Оркестр «Коали, що маршують» – це австралійський молодіжний оркестр (м. Ньюкасл, Новий Південний Уельс). Колектив засновано в 1982 р., за час свого існування він залучив до музики чималу кількість юних виконавців. Цей маршовий бенд робить цікаві програми і побував з виступами в багатьох країнах світу, завдяки чому має гарну міжнародну репутацію. Колектив презентує свої доробки на урочистостях, масових заходах, фестивалях і відомих сценах світу: тематичні парки

“Disney in Word”, Калгарі Стампід – Фестиваль за тематикою Дикого Заходу, «Парад Троянд» (м. Пасадена, Каліфорнія) тощо [8].

Висновки. Дослідження виникнення та розвитку шкільних духових оркестрів у країнах Азії й Австралії виявило провідну роль у цьому регіоні японських оркестрових колективів. Формування дитячих оркестрів у Японії почалося в кінці XIX ст., а перші шкільні оркестри “Furitsu Daiichi-Shogyo Band” (м. Токіо) і оркестр середньої школи “Zushi” (м. Камакура) виникли в 1928 р. Яскраве втілення ідей у реальних прикладах підтягує ще більше послідовників. Так відбулося і зі шкільними оркестрами – цікаві та яскраві виступи японських шкільних оркестрів показали суспільну користь і значущість цього явища, тим самим сприяли виникненню цієї традиції в інших країнах регіону.

Асоціації духових оркестрів зараз є рушіями в розвитку оркестрового виконавства – їхніми обов'язками є комунікація між оркестрами, обмін досвідом, проведення курсів для керівників оркестрів, організація національних і міжнародних фестивалів-конкурсів. Для оркестрів конкурси – це серйозні змагання в майстерності та креативності, а також місця, де оркестранти отримують стимул для подальшого вдосконалення. Найвідоміші фестивалями в цьому регіоні: Сінгапурський молодіжний фестиваль; Усесвітній конкурс “Marching Performance Orchestra” (м. Ченжу, Південна Корея); постановки “Super Marching” (м. Окінава, Японія); Тайський міжнародний конкурс маршових оркестрів (м. Бангкок); Конкурс маршових оркестрів «Кубок Азії» (м. Тайбей); Чемпіонат світу маршових шоу-оркестрів (м. Чіба, Японія); Міжнародний музичний фестиваль (м. Гуанчжоу, КНР); Австралійський фестиваль шкільних бендів і оркестрів (м. Сідней, Австралія).

У результаті проведеного аналізу матеріалів дослідження можемо підсумувати, що викладання в середніх школах Азії й Австралії гри на музичних інструментах і організація шкільних оркестрів уже є доброю традицією, яка із часу перших шкільних оркестрів отримала світове визнання. Маршові оркестри завжди притягують до себе увагу, тому що є однією з найефектніших форм сучасних живих музичних шоу.

Література:

1. Concert band : вебсайт. URL: <https://www.plmgss.moe.edu.sg/co-curricular-programmes/performing-arts/concert-band/> (дата звернення: 20.01.2024)
2. Hebert D.G. Bands Around the Word. URL: <https://sociomusicology.blogspot.com/2007/09/sociomusicology-in-boston.html> (дата звернення: 30.01.2024)
3. Hebert D.G. Wind Bands and Cultural Identity in Japanese Schools, Landscapes: the Arts, Aesthetics, and Education 9. DOI: 10.1007/978-94-007-2178-4_1
4. Hong Kong Youth Marching Band (Blue Sky Regiment) : вебсайт. URL: <https://www.hkymb.com/ymbIntroduce.html> (дата звернення: 28.01.2024)
5. Ovreberg E. Music makes kids smarter. URL: https://uit.no/nyheter/artikkel?p_document_id=306539 (дата звернення: 30.01.2024)
6. School bands in Singapore : вебсайт. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/School_bands_in_Singapore (дата звернення: 28.01.2024)
7. The Australian School Band and Orchestra Festival : вебсайт. URL: <https://asbof.org.au/about-us/background/> (дата звернення: 28.01.2024)
8. The Marching Koalas : вебсайт. URL: <http://marchingkoalas.org.au/> (дата звернення: 28.01.2024)

References:

1. Concert band : website. URL: <https://www.plmgss.moe.edu.sg/co-curricular-programmes/performing-arts/concert-band/> (date of application: 20.01.2024)
2. Hebert, D.G. Bands Around the Word. URL: <https://sociomusicology.blogspot.com/2007/09/sociomusicology-in-boston.html> (date of application: 30.01.2024)
3. Hebert, D.G. Wind Bands and Cultural Identity in Japanese Schools. Landscapes: the Arts, Aesthetics, and Education 9. DOI: 10.1007/978-94-007-2178-4_1
4. Hong Kong Youth Marching Band (Blue Sky Regiment) : website. URL: <https://www.hkymb.com/ymbIntroduce.html> (date of application: 28.01.2024)
5. Ovreberg, E. Music makes kids smarter. URL: https://uit.no/nyheter/artikkel?p_document_id=306539 (date of application: 30.01.2024)
6. School bands in Singapore : website. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/School_bands_in_Singapore (date of application: 28.01.2024)
7. The Australian School Band and Orchestra Festival : website. URL: <https://asbof.org.au/about-us/background/> (date of application: 28.01.2024)
8. The Marching Koalas : website. URL: <http://marchingkoalas.org.au/> (date of application: 28.01.2024)